

b) Intellectus iudicando affirmat vel negat convenientiam praedictati cum subiecto. Atqui id praestare nequit nisi cognoscat obiectivam significationem terminorum, quam unice experientia apprehendit. Ergo iudicia synthetica a priori non dantur.

c) Etiamsi non repugnarent iudicia antecedentia ad experimentalem cognitionem, haec iudicia non possent vocari synthetica. Nam non quaecumque affirmatio convenientiae praedicati cum subiecto constituit iudicium syntheticum, sed ea quae procedit vel ex synthesis seu additione notarum seu formalitatum, addendo notas minus universales notis universalioribus, vel ex inductione singularium. Porro iudicia synthetica a priori secundum Kantium essent principia suprema et universalissima. Ergo male dicerentur iudicia synthetica.

II. Est contradictoria. Nam iudicia synthetica a posteriori seu empirica essent simul experimentalia et non essent. Etenim in Kantii sententia nos possumus quidem *phoenomena* seu subiectivam quamdam perceptionem sensilem habere, sed nequimus certificari, utrum *noumenon* idest ipsa realitas obiectiva detur extra sentientem; quamvis coeco quodam instinctu feramur ad tribuendam exteriorem existentiam rebus, quarum phoenomena percipimus. Porro iudicium experimentale absque realitate exterius respondente et causante sensationem, non est experimentale, sed mere subiectivum. Ergo iudicia synthetica a posteriori in sententia Kantiana sunt contradictoria.

Ex dictis patet doctrinam Kantianam esse totam ad scepticismum mentibus inserendum.

QUAESTIO XI.

DE SCIENTIA.

CAPUT I.

Scientiae definitio.

274. **Scientia**, quatenus contradistinguitur ab intellectu principiorum et est effectus demonstrationis causantis certitudinem, definiri potest *cognitio certa et evidens alicuius veritatis per demonstrationem acquisita*.

Scientia dividitur in *perfectam* et *imperfectam*.

a) *Scientia perfecta* est *cognitio rei acquisita per causam propriam et immediatam*, et est proprius effectus demonstrationis propter *quid*.

b) *Scientia imperfecta* est *cognitio rei acquisita vel per causam remotam vel per effectum*; atque est proprius effectus demonstrationis *quia* (cfr. n. 261. d.).

275. **Sapientia** est *cognitio rerum per altissimam causam*. « Quia ergo nomen scientiae importat quamdam certitudinem iudicii, ut dictum

« est (art. praec.); siquidem certitudo iudicii fit per altissimam causam, « habet speciale nomen, *quod est sapientia*: dicitur enim sapiens in « unoquoque genere, qui novit altissimam causam illius generis, per « quam potest de omnibus iudicare (quae sunt illius generis); simpli- « citer autem sapiens dicitur, qui novit altissimam causam simpliciter, « scilicet Deum. Et ideo cognitio divinarum rerum vocatur *sapientia*; « cognitio vero humanarum vocatur *scientia*, quasi communis nomine « importante certitudinem iudicii appropriato ad iudicium, quod fit per « causas secundas » (1).

THESIS XXIII.

Scientiae specificantur ab obiecto formali, quod complectitur non solum rationem secundum quam obiectum materiale attingitur a determinata scientia, sed etiam principia demonstrativa propria eiusdem scientiae.

PRAENOTIONES.

276. a) *Obiectum materiale* alicuius scientiae sunt res quae sub eius consideratione cadunt, ex. gr. corpora.

b) *Obiectum formale*, vi cuius scientiae specificantur, dividitur a modernis in *obiectum formale quod* et *obiectum formale quo vel sub quo*.

c) *Obiectum formale quod* dicitur ipsa formalitas seu ratio obiectiva secundum quam res seu obiectum materiale attingitur ab aliqua scientia. Sic obiectum formale quod metaphysicae est ipsa ratio entis; obiectum formale quod matheseos est ipsa ratio quanti.

d) *Obiectum formale quo vel sub quo* dicuntur ipsa principia demonstrativa propria alicuius scientiae; ita ut sub horum specialium principiorum lumine eorumque virtute suas conclusiones scientia demonstraret. Hinc fit ut quaedam scientiae licet aliquando convenienter in *eodem obiecto formali quod*, differant ratione principiorum, per quae demonstrant easdem conclusiones. Sic tum physica tum astronomia demonstrant rotunditatem terrae, sed per diversa media demonstrativa et ideo etiam in hac et similibus conclusionibus, remanent specificem diversae. De hac re ita S. Thomas loquitur (2): « Dicendum quod terra ram esse rotundam, per aliud medium demonstrat naturalis (physicus), et per aliud astrologus (astronomus). Astrologus enim hoc demonstrat per media mathematica, sicut per figuras eclypsium, vel per aliud huiusmodi. Naturalis autem hoc demonstrat per medium naturalre, sicut per motum gravium ad medium, vel per aliud huiusmodi.

(1) 2. 2. q. 9. a. 2.

(2) 1. 2. q. 54. a. 2. ad 2.

« Tota autem virtus demonstrationis, quae est syllogismus faciens scire (ut dicitur Poster. 1. text. 5.) dependet ex medio, et ideo diversa media sunt sicut diversa principia activa, secundum quae habitus scientiarum diversificantur ». Quapropter

e) *Obiectum formale adaequatum uniuscuiusque scientiae integratur ex obiecto formalis quod et ex obiecto formalis quo vel sub quo, id est ex termino obiectivo proprio alicuius scientiae et ex principiis demonstrativis eiusdem.*

f) *Obiectum attributionis* alicuius scientiae dicitur a recentioribus illud in ordine ad quod haec scientia etiam caetera obiecta considerat. Sic « obiectum (attributionis) medicinae est sanitas, quia nihil medicina considerat nisi in ordine ad sanitatem » (1).

PROBATUS THESIS.

277. I. Unaquaeque scientia specificatur per id per quod ab omni alia scientia distinguitur. Atqui tale specificativum est obiectum formale adaequate acceptum, quod integratur ex obiecto formalis quod et quo. Etenim quaedam scientiae in pluribus conclusionibus convenient non solum in obiecto materiali, sed etiam in ratione formalis obiectiva; sic physica et astronomia convenient in demonstranda rotunditate terrae; et Theologia naturalis cum Theologia Dogmatica convenient in demonstranda existentia et perfectionibus Dei. Ergo nisi addantur principia propria demonstrativa uniuscuiusque scientiae, adhuc remanerent indistinctae. Recte igitur assignatum est in thesi obiectum formale adaequatum uniuscuiusque scientiae.

II. Actus sciendi est quidam rationis motus, quo ex principiis propriis uniuscuiusque scientiae procedimus in conclusionem, in qua aliquam passionem id est proprietatem de subiecto proprio illius scientiae affirmamus. Iamvero motus quilibet adaequate specificatur a termino prouti respondet initio; sic motus Romam Neapoli est specie diversus a motu Romam Florentia. Ergo actus, et, eo mediante, habitus scientiae, specificantur ab obiecto (seu subiecto proprio scientiae) prout respondet principiis propriis eiusdem scientiae (2).

III. Scientia est *habitus intellectivus*. Sed habitus distinguuntur ab invicem non solum secundum principia activa (causantia dispositiones stabiles, quas habitus vocamus); sed etiam secundum obiecta specie differentia, et secundum naturam, in qua habitus subiectantur; ita ut si in uno ex his differant, sint habitus specie diversi. Ergo scientiae humanae, quae sunt habitus intellectivi, quum convenient ex parte naturae in qua subiectantur (quia intellectus humanus est earum subiectum); differunt ad invicem ex parte principiorum et ex parte termini; quatenus ex his obiectum formale diversum resultat (3).

(1) 2. 2. q. 1. a. 1.

(2) Cfr. S. Thom. in I. Poster. Lect. 41.

(3) Cfr. S. Th. 1. 2. q. 54. a. 2.

CAPUT II.

Divisio scientiarum.

278. I. *Scientia dividitur tamquam in duo suprema genera in speculativam et practicam*. Quum enim intellectus noster possit vel sistere in mera speculatione obiectivae rerum veritatis, vel ex speculazione extendi ad *praxim*, ita ut ex rerum relationibus et proprietatibus speculatis procedat ad ordinandum opus aliquod exequendum; recte dividitur scientia ex dupli hoc fine formaliter diverso et sub se adunante caeteras divisiones scientiarum, in *speculativam et practicam*, tamquam in duo suprema genera scientiarum.

II. *Scientia speculativa*, subdividitur in *physicam, mathematicam et metaphysicam*. Etenim scientia speculativa recte dividitur per differentias speculabilium in quantum sunt speculabilia, id est quatenus respiciunt scientiam speculativam. Iamvero sub vario respectu speculabilitatis cadunt diversi gradus necessitatis et immaterialitatis obiectorum, quae considerantur a scientia. Ergo pro diversa ratione abstractionis a materialitate et a contingentia, id est a materia et a motu, resultabunt diversae rationes formales speculabilium in quantum speculabilium.

Porro triplex est gradus abstractionis huiusmodi. Quaedam enim speculabilia abstrahunt solum a materia individuali, sed non a materia sensibili, sine qua intelligi nequeunt, eo quod materia sensibilis in eorum definitione ponatur; et id contingit in definitione cuiuscumque corporis naturalis ex. gr. lapidis, arboris, equi, hominis; de his est *physica seu scientia naturalis*.

Quaedam autem speculabilia abstrahunt etiam a materia sensibili, non autem a materia intelligibili, quia in eorum definitionibus non ponitur materia sensibilis: talia sunt linea, superficies, numerus et omnia quae pertinent ad corpus mathematicum, in cuius definitione non ponitur materia sensibilis puta aurum vel argentum; licet ponatur materia intelligibilis, id est aliquid longum, latum, profundum, ut contingit in definitione circuli, sphaerae, pyramidis etc. De his est *mathematica*.

Quaedam tandem speculabilia abstrahunt ab omni materia, vel quia, eam *positive excludunt*, ut Deus et angeli; vel quia ab ea *praescindunt*, ut substantia, qualitas, potentia et actus, unum et multa, ens bonum et omnia transcendentalia. De his est *Metaphysica* (1).

III. Tres supradictae scientiae speculativae propter diversitatem obiecti formalis adaequati sunt ab invicem primo diversae, quia et prin-

(1) Conf. S. Th. in Boetium de Trinit. q. 5. art. 1. 3. et seqq.

cipiis propriis utuntur et obiectum *formale quod* specifice diversum habent. Ab unaquaque autem earum aliae scientiae derivantur ab eaque dependent vel ut *species a genere*, sicuti zoologia pendet a naturali scientia; vel ut *materiale a formali*, sicuti perspectiva pendet a geometria, qui secundus modus dependentiae unius scientiae ab alia vocatur subalternatio stricte dicta. Id autem quomodo contingat, apparebit ex sequenti capite.

CAPUT III.

Subalternatio scientiarum.

279. Non quaecumque dependentia unius scientiae ab alia ad aliquem influxum vel iuvamen ab ea recipiendum constituit illius subalternationem ad istam, quia sic omnes scientiae subalternarentur *logicae et metaphysicae*: neque sufficit sola dependentia quoad principia, ita ut scientia subalternata habeat pro principiis immediatis non veritates per se immediate notas, sed conclusiones aliquas scientiae superioris; sed requiritur insuper ut obiectum scientiae subalternae, non se habeat ad obiectum scientiae subalternantis ut *species ad genus*, sicuti contingit, quando obiectum formale scientiae inferioris est aliqua species relate ad obiectum formale scientiae superioris puta *animal* relate ad *corpus naturale*; quomodo zoologia dependet a physica; sed habere se debet ut *materiale ad formale*; videlicet scientia subalternata considerat in determinata materia applicatum id quod scientia subalternans considerat absolute; atque eius principia evidentiam accipiunt a principiis propriis scientiae subalternantis, ad quae se habent ut conclusiones ad principia. Hoc modo ex. gr. perspectiva subditur geometriae. « *Geometria* enim (ut ait S. Thomas) (1) est de linea et aliis magnitudinibus. *Perspectiva* autem est circa lineam determinatam ad materiam, idest circa lineam visualem. Linea autem visualis non est species lineae simpliciter, sicut nec triangulus ligneus est species trianguli. Non enim ligneum est differentia trianguli. Et similiter *machinativa*, idest scientia de faciendis machinis, se habet ad *stereometriam*, idest ad scientiam quae est de mensurationibus corporum. Et haec scientia dicitur esse sub scientia per applicationem formalis ad materiale. Nam mensurae corporum simpliciter (sumptae) comparantur ad mensuras lignorum et aliarum materiarum, quae requiruntur ad machinas, per applicationem formalis ad materiale. Et similiter se habet *harmonica*, idest *musica*, ad *arithmeticam*. Nam musica applicat numerum formalem, quem considerat arithmeticus, ad materiam, idest

(1) In I. Poster. lect. 25.

ad sonos. Et similiter se habet *apparentia*, idest *scientia navalis* (quam nos potius *meteorologiam* vocaremus), quae considerat signa apparentia serenitatis vel tempestatis, ad *astrologiam*, quae considerat motus et situs astrorum ». Cfr. etiam in Boet. de Trin. q. 5. a. 1. ad 5. Haec est subalternatio proprie dicta.

280. **Subalternatio proprie dicta**, describi potest: talis dependentia unius scientiae ab alia, ut scientiae subalternatae principia sint conclusiones scientiae subalternantis, atque obiectum proprium subalternatae se habeat ad obiectum proprium subalternantis ut *materiale ad formale*. Confer exempla superius allata ex S. Thoma.

Subalternatio minus proprie dicta est talis dependentia unius scientiae ab alia; ut scientiae inferioris principia sint conclusiones scientiae superioris; obiectum autem proprium scientiae inferioris se habeat ad obiectum proprium scientiae superioris, non ut *materiale ad formale*, sed *ut species ad genus*. Sic se habent ad *Physicam*, quae est scientia de corpore naturali, atque vocari solet *Philosophia naturalis, zoologia, botanica, mineralogia*, etc. Quae ratio dependentiae unius scientiae ab alia, quamvis non sit proprie dicta *subalternatio*, tamen est proprie et stricte dicta *subordinatio*.

CAPUT IV.

Variae habitudines scientiarum ad invicem.

281. a) **Scientiae quae nulli subalternantur**, neque subordinantur subordinatione stricte dicta, sunt *e practicis Logica et Moralis; e speculatoriis* autem sunt *Metaphysica, Mathematica et Philosophia Naturalis seu Physica*; quia et principiis propriis a nulla alia scientia deductis utuntur, et obiectum formaliter diversum habent, ut ex singularum tractationibus apparet.

b) **Scientiae subordinatae**. Sub quinque Supremis Scientiis, reliquae omnes scientiae subordinatione stricte dicta subordinantur, vel subalternatione proprie dicta subalternantur sive immediate, sive mediate.

Nota. Si de latiori quadam subordinatione sermo sit, videlicet de aliquo adiumento quod una scientia ab alia recipit, ipsae quinque Supremae Scientiae *sub variis respectibus* consideratae subordinantur ad invicem. Etenim *Metaphysica, Mathematica, Physica, et Moralis* indigent *Logica* ut rite procedant ad acquisitionem suarum veritatum. *Logica* similiter in pluribus indiget auxilio *Metaphysicae*, quae habet obiectum transcendens, nempe ens in quantum ens. *Mathematica, Physica et Moralis* ut recte procedant, indigent non solum *Logica* sed etiam *Metaphysica*. Insuper *Philosophia Moralis*, quum habeat pro obiecto ultimum hominis finem, omnes scientias ad hunc finem dirigere debet.

c) **Simpliciter et absolute loquendo, Metaphysica est suprema omnium scientiarum, quae puro rationis lumine acquiri possunt.** Etenim ceteris praestat tum ratione principiorum suorum, quae sunt **universallissima et absolute prima, tum ratione sui obiecti, quod complectitur ens et principia entis, ac praesertim ipsum supremum principium effectivum entis in quantum entis, nempe Deum; quapropter et divina vocatur et sub hoc respectu sapientiae nomen sibi vindicat (1).**

CAPUT V.

De Methodo.

282. **Methodus a μετά cum, et ὁδὸς via, definiri potest: Ordo a mente in suis operationibus servandus ad scientiam sibi comparandam.**

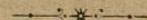
Dividitur in analyticam et syntheticam.

Methodus analytica seu resolutiva est ea, qua a singularibus procedimus ad universale, quasi resolvendo universale a coarctatione singularitatis. Ad hanc methodum pertinet *inductio*.

Methodus synthetica seu compositiva est ea, qua ab universalioribus et simplicioribus, per additionem notarum determinantium, descendimus ad minus universalia et magis composita. Ad hanc methodum pertinet demonstratio effectuum ex eorum causis.

(1) Cfr. S. Th. in Boet. de Trin. q. 6. a. 1. ad 3. q. in corp. et ad 2. q. ad 3.

EXPLICIT LOGICA MAJOR.

PHILOSOPHIA PRIMA

SEU

ONTOLOGIA

PROLEGOMENA.

1. **Metaphysicae definitio et obiectum.** Metaphysica est scientia de ente in quantum est ens, et de his quae consequuntur ipsum. Eius **obiectum formale** complectitur **ens et principia entis**, videlicet principia communia omnium entium. Etenim (ut in Logica mai. n. 276. demonstravimus) obiectum formale specificans scientiam eamque distinguens a qualibet alia resultat ex subiecto seu termino, quem respicit (quod moderni vocant *obiectum formale quod*) et ex principiis et causis eius propriis sive intrinsecis sive extrinsecis. Tunc enim perficitur cognitio scientifica alicuius subiecti, quem eius causas cognoscimus et per eius causas eius passiones seu proprietates demonstramus.

2. **Principia communia omnium entium.** Quaedam sunt communia *per praedicationem* (analogicam) ut *esse et essentia, actus et potentia et similia*, quaedam sunt communia *per causalitatem*, inter quae potissimum est Deus, qui est causa entis quatenus entis, quem sit principium effectivum essendi omnibus, quae habent esse. Principia *per causalitatem* entibus communia, nempe Deus et substantiae spirituales separatae pertractantur a Metaphysica non quasi essent termini seu obiecta scientificae demonstrationis *a priori* seu *propter quid*, sed unice quia sunt principia causalia entium. Etenim substantiae separatae transcendunt obiectum intensive proprium nostri intellectus, quod est quiditas rei materialis, Deus autem non solum hoc transcendet, sed ne quidem habet causam sui esse. Haec S. Thomas docet (1). Postquam enim declaraverit, quomodo in scientiis particularibus naturae quaedam completae, considerari possint ab una scientia ut *principia sui subiecti* (i. e. obiecti); ab alia autem scientia ut suum *proprium subiectum* (seu obiectum); accedit ad principia communia entis, quod est terminus seu obiectum Metaphysicae et distinguit principia omni enti communia *per praedicationem* a principiis omni enti communibus *per causalitatem*.

(1) In Boet. de Trin. q. 5. a. 4.